

JAARBOEK
VOOR
MUNT- EN
PENNINGKUNDE

81
1994

KONINKLIJK NEDERLANDS GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

Commissie van redactie:

E.J.A. van Beek, St. Michielsgestel
Drs. G. van der Meer, 's-Gravenhage
Dr. W. Op den Velde, Amsterdam
D. Purmer RA, Ruurlo

Redactie adres:

Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet
Postbus 11028,
2301 EA Leiden

ISSN 0920-380X

Foto Pieter Laman, Martin Ken Studio, Leiden

BIJ DE ZEVENTIGSTE VERJAARDAG VAN GAY VAN DER MEER

door Marjan Scharloo

De zeventigste verjaardag van Gay van der Meer vormt een passende aanleiding voor een terugblik op haar leven. Het navolgende is gebaseerd op een uitvoerig interview, de jaarverslagen en het archief van Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet, het artikel van H. Enno van Gelder in *De Beeldenaar* 13 (1989) 144-145 en het artikel van J.H.G. Meesters in het *Jaarboek voor Munt en Penningkunde* 79-2 (1992) 195-290.

Gay van der Meer werd op 5 juni 1924 geboren te 's-Gravenhage, de tweede dochter in een onderwijzersgezin van Friese afkomst. Later werd haar broer Simon geboren en daarna volgde nog een zuster. De beide zusters zijn vrij vroeg overleden. De familie Van der Meer had het, mede vanwege een langdurige ziekte van vader, niet erg breed. De altijd studerende vader met een zeer brede wetenschappelijke belangstelling moet al vroeg een onuitwisbare indruk gemaakt hebben. Gay leerde op vijfjarige leeftijd lezen van haar één jaar jongere, zeer briljante broer, die dit geheim zelfstandig ontsluit had. Lezen zou één van haar grote passies blijven. De jeugdbibliotheek en, op de middelbare schoolleeftijd, de Koninklijke Bibliotheek zorgden voor het broodnodige leesvoer, want veel boeken konden er niet gekocht worden. Op aandringen van haar onderwijzer ging Gay naar het Christelijk Gymnasium in Den Haag. De Friese grootmoeder vond een goede opleiding zó belangrijk, dat ze financieel bijspong om Gay te laten doorleren op haar niveau. Engels en geschiedenis waren haar favoriete vakken en in 1943 deed ze eindexamen. Net als enkele andere meisjes van haar klas ging ze daarna een opleiding bij Schoevers volgen. Ze had nog nooit eerder zo hard moeten werken aan nieuwe vakken als correspondentie in vier talen, handelskennis, steno en typen. Na haar examen werkte ze korte tijd bij Fasting & Co, een im- en exportkantoor, dat al spoedig gesloten werd wegens gebrek aan handel. Tijdens de hongerwinter verbleef ze in Friesland, bereikt na een tocht vol gevaren. Tussen 1946 en 1948 werkte Gay als secretaresse bij haar 'oude' im- en exportkantoor. Alhoewel ze het werk aanvankelijk wel aardig vond, begon ze zich na enkele jaren toch te vervelen. Via een familierelatie werd een baan in Parijs geregeld bij de Nederlandse delegatie van de latere OESO. Helaas kwam er al snel een einde aan haar eerste buitenlandse ervaring omdat ze tuberculose opliep. Na

een jaar thuis verpleegd te zijn, werd ze genezen verklaard. In deze periode van gedwongen rust (in bed met de ramen altijd open!) kreeg ze alle tijd om na te denken over de toekomst. Al luisterend naar de BBC-uitzendingen op de radio rijpte het besluit alsnog een academische studie te gaan volgen.

Met al haar spaargeld en een kleine subsidie van het thuisfront toog Gay naar Amsterdam om Engels te gaan studeren. Daar genoot ze van het academisch milieu en het verenigingsleven, alhoewel een zeker verschil in leeftijd toch maakte, dat ze er naar haar eigen gevoel nooit helemaal bijhoorde. Het vooruitzicht lerares te worden trok haar steeds minder aan; de wetenschap lonkte. In 1957 studeerde ze cum laude af met als specialisme Engelse taalkunde.

Pogingen van haar hoogleraar om een promotiebeurs te regelen liepen aanvankelijk op niets uit. Bij het Ministerie van Onderwijs vond men het zonde van het geld om vrouwen voor promotieonderzoek naar het buitenland te sturen. Op eigen initiatief, en met twee kleine beursjes, reisde Gay toch af naar Londen, om in de Reading Room van het British Museum een geschikt manuscript te zoeken voor haar onderzoek. Toen de verantwoordelijke ambtenaar eenmaal overtuigd was geraakt van Gays vastbeslotenheid, beloofde hij haar te helpen als ze met een goed onderzoeksvoorstel terug zou keren. Bij toeval hoorde ze, dat men bij het Department of Coins and Medals van het British Museum iemand zocht om te helpen bij een onderzoek naar namen op Angelsaksische munten. Daar leerde ze Michael Dolley kennen, een man die even briljant als moeilijk van karakter was en van cruciale betekenis bleek voor haar verdere numismatische carrière. Uiteindelijk kreeg ze toch een promotiebeurs van de Nederlandse regering en op 1 januari 1958 begon ze met haar onderzoek in het British Museum. Dolley introduceerde haar in Stockholm, waar een team van wetenschappers uit diverse Europese landen zich gedurende de zomermaanden bezighield met het bewerken van muntvondsten uit de vikingtijd. De meeste Angelsaksische munten waren namelijk niet in Engeland zelf gebleven, maar als schatting en via handelsbetrekkingen naar Scandinavië afgevoerd. De reis- en verblijfskosten werden vorstelijk betaald door de rijke Zweedse Akademie van Wetenschappen. In Zweden leerde ze, naast haar collega's van het Penningkabinet van het Historisch Museum, ook een aantal Duitse numismaten kennen, waaronder Peter Berghaus en Vera en Gert Hatz. Willy Schwabacher, die de Griekse munten in Stockholm beheerde, bracht haar op het idee te proberen van de numismatiek haar professie te maken.

Na anderhalf jaar British Museum en twee studieverblijven in Stockholm trok ze de stoute schoenen aan en vroeg de directeur van het Haagse Penningkabinet, dr. H. Enno van Gelder, of er niet een baan voor haar beschikbaar was. Dat

bleek niet het geval, maar de situatie veranderde na het plotselinge overlijden van N.E.H.J.J. Zon, conservator van de penningen. Terwijl ze net begonnen was met het ordenen van het materiaal voor haar proefschrift, kreeg ze de kans om tijdelijk bij het Penningkabinet te komen werken! Niemand kon toen weten, dat haar dienstverband pas 29 jaar later beëindigd zou worden met eervol ontslag. Gay was 35 jaar oud en dolblij met haar aanstelling als 'wetenschappelijk ambtenaar in tijdelijke dienst' per 19 november 1959. Van Gelder zette haar allereerst aan het bewerken van de grote muntvondst Arnhem (Jaarboek voor Munt- en Penningkunde 1959), omdat ze ervaring had met middeleeuwse vondstmunten. Met penningen kreeg ze pas later te maken, omdat de baan van Zon eigenlijk bestemd was voor een kunsthistoricus. De eerste tijd hield haar collega drs. R. Chr. Wolff van de Griekse munten zich nog bezig met de eigentijdse penningkunst en de vrijwilliger dr. H.A. Fonteyn Kuijpers met de rekenpenningen. Per 1 oktober 1961 werd haar tijdelijke aanstelling omgezet in een vaste betrekking.

Bij haar aanstelling had ze bedongen elk jaar een maand in Stockholm te mogen blijven werken. Dit bleef zo tot 1981. In die tijd heeft ze vele tienduizenden Angelsaksische munten beschreven en de bevindingen van haar onderzoek op dit terrein in een reeks publicaties vastgelegd. Deze 'Zweedse connectie' werd geformaliseerd door het corresponderend lidmaatschap van de Svenska Numismatiska Föreningen en in 1979 ontving zij bovendien de Brennermedaille voor haar wetenschappelijk werk in Zweden.

Het promotieonderzoek inzake Angelsaksische munten werd overigens na de vaste aanstelling in Den Haag vervangen door een nieuw onderwerp, dat haar de rest van haar carrière intensief zou bezighouden: de Holtzheys. Zon, haar voorganger, was al begonnen aan een kaartstelsel van alle penningen van de Holtzheys en deze inventarisatie werd door Gay voortgezet. Bij de bewerking en controle van de studie over familiepenningen van A.J. Bemolt van Loghum Slaterus aan de hand van de collectie van het Penningkabinet, waar zij jaren mee bezig was, ontdekte zij de algemene familiepenningen van de Holtzheys. Dit zijn ontwerpen die, met aanpassing van namen en data en vaak met vernieuwde stempels, telkens weer opnieuw gebruikt werden voor speciale familiegebeurtenissen. Daarbij kwam haar grote ervaring met het doen van stempelonderzoek aan Angelsaksische munten goed van pas. De resultaten werden in het Jaarboek van 1971/72 en 1973/74 gepubliceerd. Ook de personificaties op de penningen van de Holtzheys, het oplossen van de beeldraadseltjes, zijn haar altijd blijven boeien.

Een globale terugblik op die hectische 29 jaar bij het Penningkabinet is moeilijk te geven. Onderzoek, publicaties, tentoonstellingen, lezingen in binnen- en

buitenland, heel veel informatieverschaffing aan wetenschappers en het gewone publiek, bestuurlijke taken, ze deed het allemaal. Gay heeft zich werkelijk nooit verveeld in deze periode, omdat er telkens weer wat anders speelde en er altijd weer iets nieuws te leren viel. De bibliografie geeft een goede indruk van haar brede interessegebied. Zelf heeft ze zich er wel over verbaasd dat dit afwisselende werk haar zo goed lag en dat ze ook nog het geluk had zo'n zeldzame functie te mogen uitoefenen. In haar tijd was het nog iets bijzonders wanneer een vrouw een wetenschappelijke functie bekleedde en ze had het gevoel dat ze zich extra moest waarmaken. Overigens was van een zekere neerbuigendheid jegens haar prestaties in de directe werkomgeving van het Penningkabinet niet veel te merken. Daar bekleedde zij naast het conservatorschap de functie van waarnemend directeur van 1963 tot 1984.

Als conservator van de afdeling penningen hield zij zich ook bezig met de eigentijdse penningkunst. Naast het aankopen van honderden penningen voor de verzameling, stelde zij van 1969 tot 1990 de Nederlandse inzendingen voor de tentoonstellingen van de Fédération Internationale de la Médaille (FIDEM) samen. Haar vuurdoop kreeg zij echter al in 1963, toen ze samen met H. Enno van Gelder verantwoordelijk was voor de organisatie van de FIDEM-tentoonstelling en het bijbehorende congres in Den Haag. Daarnaast was zij bestuurslid van de Vereniging voor Penningkunst van 1971 tot 1989.

Gedurende haar numismatische carrière zette Gay zich ook op bijzondere wijze in voor het Genootschap. Haar eerste lezing hield zij in 1961 over gouden munten met de Groningse klop van 1590/91. In 1963 versterkte zij de redactie van het Jaarboek voor Munt- en Penningkunde. Pas 32 jaar later neemt zij afscheid na het begeleiden van talloze auteurs en het persklaar maken van vele afleveringen van het Jaarboek. En passant publiceerde zij er ook nog een reeks belangrijke artikelen in. Van 1966 tot 1973 voerde zij bovendien het secretariaat van het Genootschap. Uit waardering voor al deze werkzaamheden eerde het Genootschap haar met de literatuurpenning in 1978 en het erelidmaatschap in 1984.

Een ongelukkige val in 1983 veranderde Gays bestaan op dramatische wijze. Haar gebroken heup zou niet goed genezen en dit betekende een ernstige aanslag op haar mobiliteit. Het voortzetten van alle activiteiten zou voortaan veel meer energie vergen en in sommige gevallen vrijwel onmogelijk worden.

In 1985 kregen haar veelzijdige werkzaamheden officieel erkenning door haar benoeming tot Officier in de Orde van Oranje Nassau. In 1986 benoemde de British Numismatic Society haar tot erelid en in september van datzelfde jaar volgde ze Van Gelder op als lid van Teylers Tweede Genootschap en honorair conservator van Teylers numismatisch kabinet. Vanaf die tijd tot vandaag aan toe is zij een dag per twee weken in Haarlem te vinden om de penningcollectie

opnieuw te beschrijven, nieuwe aanwinsten te inventariseren en informatie te geven.

Op 1 juli 1988 maakte Gay gebruik van de VUT-regeling en beëindigde ze het conservatorschap bij het Penningkabinet. Hiermee kwam geenszins een einde aan haar numismatische activiteiten. Zeer geregeld is zij nog op het Penningkabinet te vinden. Zij heeft nu meer tijd voor publicaties, die tegenwoordig niet meer met de zo kenmerkend ratelende typemachine geproduceerd worden, maar met een elegante draagbare computer! De bestuursfuncties werden na 1988 geleidelijk afgebouwd. Toch bleef ook de plicht roepen. De redactionele activiteiten voor het Jaarboek voor Munt- en Penningkunde werden nog zeven jaar voortgezet, met als kroon op het werk dit aan haarzelf gewijde Jaarboek van 1994.